

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU W PROCESIE CYWILNYM

Przemysław Jadłowski

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU W PROCESIE CYWILNYM

Przemysław Jadłowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 15 lipca 2025 r.

Recenzenci

Dr hab. Anna Kościółek, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego

Dr hab. Piotr Rylski, prof. Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawczyni

Małgorzata Stańczak

Redaktorka inicjująca Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego

Monika Borowczyk

Redaktorka prowadząca

Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne

Oleg Aleksejczuk

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

© Copyright for this edition by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2025

ISBN 978-83-8390-817-5 (Wolters Kluwer Polska)

ISBN 978-83-8331-769-4 (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego)

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. J. Matejki 34 a

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	19
Rozdział 1	
Normy określające właściwość sądu w systemie norm prawnych.....	25
1.1. Normy materialnoprawne a normy prawa procesowego cywilnego	25
1.1.1. Normy ustrojowe	28
1.1.2. Normy kompetencyjne.....	31
1.1.3. Normy jurysdykcyjne.....	33
1.2. Próba klasyfikacji norm określających właściwość sądu....	35
1.2.1. Normy określające właściwość a normy procesowe ...	36
1.2.2. Normy określające właściwość a normy ustrojowe...	41
1.2.3. Normy określające właściwość a normy kompetencyjne	44
1.3. Konkluzje	47
Rozdział 2	
Prawo do sądu właściwego w Konstytucji RP	49
2.1. Pojęcie i zakres przedmiotowy prawa do sądu na gruncie Konstytucji – spór o normatywną wartość art. 45	49
2.2. Pojęcie „sądu właściwego”	54
2.3. Zakres swobody ustawodawcy przy określaniu „sądu właściwego” w rozumieniu konstytucyjnym	58

2.3.1. Dopuszczalność delegacji	59
2.3.2. Zakres swobody ustawodawcy	70
2.4. Konkluzje	78

Rozdział 3

Właściwość sądu w systemie zasad postępowania cywilnego....	83
3.1. Pojęcie „zasad prawa”	83
3.2. Kategoryzacja i katalog zasad procesu cywilnego.....	89
3.3. Zasady postępowania cywilnego o istotnym znaczeniu dla norm określających właściwość sądu	97
3.3.1. Zasada równości stron	98
3.3.1.1. Zasada równości wobec prawa i w prawie.....	98
3.3.1.2. Zasada równości w postępowaniu cywilnym...	101
3.3.1.3. Zasada równości stron a normy określające właściwość sądu.....	107
3.3.2. Zasada formalizmu procesowego	117
3.3.2.1. Istnienie i treść zasady formalizmu procesowego.....	117
3.3.2.2. Forma podejmowanych czynności procesowych.....	121
3.3.2.3. Wymogi co do czasu dokonania czynności ...	123
3.3.2.4. Wymogi co do miejsca dokonania czynności.....	124
3.3.3. Zasada dyspozycyjności.....	125
3.3.3.1. Uwaga wstępna	125
3.3.3.2. Poglądy na zasadę dyspozycyjności w nauce polskiej.....	126
3.3.3.3. Istota zasady dyspozycyjności.....	129
3.3.3.4. Zasada dyspozycyjności a właściwość sądu ...	130
3.3.4. Zasada kontrydiktoryjności.....	135
3.3.4.1. Uwaga wstępna	135
3.3.4.2. Poglądy na zasadę kontrydiktoryjności w nauce polskiej.....	136
3.3.4.3. Istota zasady kontrydiktoryjności.....	139
3.3.4.4. Zasada kontrydiktoryjności a właściwość sądu	143
3.4. Konkluzje	147

Rozdział 4

Właściwość rzeczowa	151
4.1. Uwagi wstępne.....	151
4.1.1. Postulat jednolitego sądu pierwszej instancji.....	152
4.1.2. Właściwość rzeczowa a struktura wymiaru sprawiedliwości.....	157
4.1.3. Właściwość rzeczowa w prawie procesowym cywilnym innych państw europejskich.....	161
4.1.3.1. Prawo niemieckie.....	161
4.1.3.2. Prawo szwajcarskie.....	164
4.1.3.3. Prawo francuskie.....	166
4.2. Rozważania historyczne.....	167
4.2.1. Ustawodawstwa pozaborcze.....	167
4.2.1.1. Apelacja warszawska, lubelska i wileńska.....	168
4.2.1.2. Apelacja krakowska i lwowska.....	172
4.2.1.3. Apelacja poznańska, toruńska i katowicka.....	176
4.2.2. Prace nad unifikacją.....	179
4.2.2.1. Kwestia właściwości rzeczowej w pracach nad Kodeksem postępowania cywilnego.....	179
4.2.2.2. Prawo o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.....	182
4.2.3. Właściwość rzeczowa w d.k.p.c. z 1930 r.....	184
4.3. Kryteria właściwości rzeczowej w obecnym stanie prawnym.....	187
4.4. <i>Ratione valoris</i> i wartość przedmiotu sporu.....	189
4.4.1. Definicja wartości przedmiotu sporu.....	190
4.4.2. Wartość przedmiotu sporu dla roszczeń pieniężnych.....	192
4.4.3. Wartość przedmiotu sporu dla roszczeń niepieniężnych.....	196
4.4.4. Regulacje szczególne.....	199
4.4.4.1. Odsetki, pożytki i koszty.....	199
4.4.4.2. Sumowanie dochodzonych wspólnie roszczeń.....	204
4.4.4.3. Świadczenia okresowe.....	208
4.4.4.4. Roszczenia związane z najmem nieruchomości.....	210

4.4.4.5. Sprawy o zabezpieczenie, zastaw i hipotekę....	213
4.4.4.6. Sprawy prawnopracownicze	217
4.4.5. Określenie kwoty stanowiącej granicę własności rzeczowej.....	219
4.5. Własność <i>ratione materiae</i> sądu okręgowego	221
4.5.1. Sprawy o prawa niemajątkowe.....	222
4.5.2. Sprawy o prawa własności intelektualnej.....	231
4.5.3. Sprawy o roszczenia z prawa prasowego	233
4.5.4. Sprawy ze sporów korporacyjnych.....	237
4.5.5. Sprawy o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem.....	240
4.5.6. Sprawy o roszczenia z ochrony danych osobowych	244
4.5.7. Sprawy regulacyjne i sektorowe.....	247
4.6. Własność <i>ratione materiae</i> sądu rejonowego	250
4.7. Własność z art. 18 k.p.c.	256
4.8. Konkluzje	258

Rozdział 5

Własność miejscowa	263
5.1. Uwagi wstępne.....	263
5.1.1. Trzy etapy określania sądu miejscowo właściwego...	263
5.1.2. Kryterium podziału własności miejscowej	266
5.1.3. Własność miejscowa w prawie procesowym cywilnym innych państw europejskich	267
5.1.3.1. Prawo niemieckie	267
5.1.3.2. Prawo szwajcarskie	268
5.1.3.3. Prawo francuskie.....	270
5.2. Własność ogólna.....	271
5.2.1. Własność ogólna osoby fizycznej z art. 27 § 1 k.p.c.	273
5.2.1.1. Miejsce zamieszkania jako miejscowość	274
5.2.1.2. Składowe miejsca zamieszkania.....	276
5.2.2. Własność sądu dla jednostki organizacyjnej z art. 30 k.p.c.....	279
5.2.3. Inne przypadki własności ogólnej.....	281

5.2.3.1. Właściwość ogólna osób w kryzysie bezdomności.....	281
5.2.3.2. Właściwość ogólna osób pozbawionych wolności.....	284
5.2.3.3. Właściwość ogólna <i>statio municipi</i>	286
5.3. Właściwość przemienna.....	288
5.3.1. Istota i pozycja właściwości przemiennej.....	288
5.3.2. Właściwość przemienna w sprawach konsumenckich.....	291
5.3.3. Przypadki właściwości przemiennej.....	294
5.3.3.1. Właściwość według miejsca wykonania umowy.....	294
5.3.3.2. Właściwość według miejsca wyrządzenia szkody.....	299
5.3.3.3. Właściwość według miejsca zamieszkania powoda.....	303
5.3.3.4. Właściwość przemienna w sprawach ubezpieczeniowych.....	308
5.3.3.5. Właściwość w sprawach o należność pełnomocnika.....	311
5.3.3.6. Właściwość w sprawach ze stosunku najmu i dzierżawy.....	313
5.3.3.7. Właściwość w sprawach z weksła i czeku.....	315
5.4. Właściwość wyłączna.....	316
5.4.1. Istota i funkcja właściwości wyłącznej.....	316
5.4.2. Właściwość według miejsca położenia nieruchomości.....	317
5.4.3. Właściwość w sprawach spadkowych procesowych...	319
5.4.4. Powództwo ze stosunku członkostwa.....	321
5.4.5. Sprawy małżeńskie.....	323
5.4.6. Sprawy ze stosunku pomiędzy rodzicami a dziećmi.....	326
5.4.7. Sprawy o roszczenia z umów kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej.....	328
5.5. Właściwość delegacyjna.....	331
5.5.1. Przeszkoda w rozpoznaniu sprawy (art. 44 k.p.c.)....	332

5.5.2. Brak możliwości określenia sądu właściwego (art. 45 k.p.c.).....	334
5.5.3. Nowe podstawy właściwości delegacyjnej.....	336
5.6. Konkluzje	339

Rozdział 6

Badanie przez sąd swojej właściwości	343
6.1. Uwagi wstępne.....	343
6.2. Perspektywa historyczna.....	344
6.2.1. Regulacje dzielnicowe	345
6.2.2. Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r.....	348
6.2.3. Rozwój regulacji zasad badania przez sąd swej właściwości w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego	351
6.3. Dopuszczalność badania przez sąd swej właściwości.....	355
6.3.1. Wprowadzenie.....	355
6.3.2. Dopuszczalność wzięcia pod rozwagę niewłaściwości nieusuwalnej	356
6.3.3. Dopuszczalność wzięcia pod rozwagę niewłaściwości usuwalnej.....	358
6.3.3.1. Chwila doręczenia pozwu jako moment końcowy możliwości wzięcia pod rozwagę niewłaściwości z urzędu.....	358
6.3.3.2. Zarzut pozwanego i zakres związania zarzutem	360
6.3.3.3. Wdanie się w spór co do istoty sprawy	361
6.4. Orzekanie przez sąd o swojej właściwości.....	362
6.4.1. Wprowadzenie.....	362
6.4.2. Przebieg postępowania wpadkowego w przedmiocie badania właściwości sądu.....	363
6.4.3. Pozytywne orzeczenie przez sąd o swojej właściwości na zarzut pozwanego.....	364
6.4.4. Negatywne orzeczenie przez sąd o swojej właściwości	365
6.4.4.1. Przekazanie sprawy do sądu właściwego.....	366
6.4.4.2. Związanie sądu, do którego sprawa została przekazana postanowieniem o przekazaniu...	368

6.5. Ocena regulacji i konkluzje	370
Zakończenie	373
Bibliografia	377

WSTĘP

Wymiar sprawiedliwości nie jest monolitem, ani w Polsce, ani w żadnej jednostce politycznej, która, po pierwsze, funkcjonuje w takim zakresie, ażeby państwowy wymiar sprawiedliwości w ogóle w nim działał, a po drugie – jest wielkości przekraczającej średnie miasto. Jeśli oba te warunki są spełnione, oczywiste jest, że musi się on dzielić na różne jednostki organizacyjne, które posiadają pewną strukturę. Struktura ta może mieć przeróżny charakter. Najbardziej naturalne jawi się oparcie jej na swoistym podziale terytorialnym, a więc założenie, że poszczególne jednostki organizacyjne działać będą (i obejmować będą) różne części owej jednostki politycznej.

Istnienie więcej niż jednej jednostki organizacyjnej wymierzającej sprawiedliwość w danej jednostce politycznej sprawia, że powstaje konieczność udzielenia odpowiedzi na pytanie, która z tych wielu, równolegle istniejących jednostek organizacyjnych powinna zająć się konkretną sprawą. Hipotetycznych rozwiązań tego dylematu odnaleźć można wiele. Pierwsze, najprostsze z nich pozwalałoby przyjąć, że to ten podmiot, który inicjuje postępowanie i wybiera jednostkę, do której żądanie przeprowadzenia tego postępowania składa. W rozwiązaniu tym druga strona postępowania nie ma żadnego wpływu na to, przed którym sądem (którą jednostką organizacyjną) postępowanie będzie się toczyć. Pomimo oczywistej zalety takiego rozwiązania w postaci prostoty i jasności, posiada ono wiele wad. Przede wszystkim, nadmiernie uprzywilejowuje pozycję strony czynnej, która posiada i tak pozycję łatwiejszą, albowiem decyduje o wszczęciu postępowania i ma nieoznaczony czas na zebranie materiału dowodowego. Nadto prowadzić może do pewnych nadużyć

w postaci wyboru tej jednostki, w której strona widzi większe szanse na powodzenie swego przedsięwzięcia.

Aby zapobiec takiej dowolności, prawo już od czasów rzymskich¹ (a pewnie i znacznie wcześniejszych, choć brak w tym zakresie źródeł pisanych) zna pewne ustrukturyzowane zasady określające, do której jednostki organizacyjnej powinna być skierowana skarga powodowa. Zasady te określane są w dzisiejszym prawie jako określające właściwość sądu.

Przepisy dotyczące właściwości sądów pełnią dwie zasadnicze funkcje. Pierwsza z nich ma charakter porządkujący – sprowadza się do zapewnienia równomiernego obciążenia pracą osób sprawujących wymiar sprawiedliwości². Z uwagi na zakaz zamykania drogi sądowej³ oczywiste jest, że sądy nie mogą odmówić rozpoznania wniesionej do nich sprawy, mieszczącej się w drodze sądowej. Prowadzić to jednak może do nieobcego wielu państwom zjawiska nadmiernej liczby spraw, a w konsekwencji – przewlekłości postępowania. Przepisy dotyczące właściwości sądów pozwalają rozłożyć sprawy pomiędzy różne jednostki organizacyjne sądownictwa w ten sposób, ażeby nie dochodziło do nadmiernego obciążenia jednej z nich kosztem innych.

Znacznie istotniejsza z punktu widzenia praw jednostek jest jednak funkcja druga, mająca zagwarantować bezstronność sądu. Jak już wskazano, przy hipotetycznym istnieniu systemu, w którym powód samodzielnie wybiera sąd, do którego skieruje powództwo, ryzyko dokonania wyboru w oparciu o kryteria budzące wątpliwości z systemowego punktu widzenia byłoby nadmierne⁴.

¹ S. Stankiewicz, *Rzymski rodowód zasady actor sequitur forum rei*, St. Iur. Lub. 2013/20, s. 204–205.

² Katarzyna Gajda-Roszczyńska określa to mianem zarządzania *judicial map* i termin ten wydaje się ciekawy i trafny; zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Zmiany w przepisach dotyczących właściwości sądu na podstawie ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Pal. 2023/8, s. 11.

³ Art. 77 ust. 2 Konstytucji.

⁴ S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 256.

Powyższe uwagi ogólne pozwalają na wyjaśnienie, jak istotne dla całości procesu cywilnego – a co za tym idzie – prawa jednostek do sądu są przepisy dotyczące właściwości. Nie bez powodu ustrojodawca zagwarantował⁵ każdemu znajdującemu się pod władzą RP prawo do rozpoznania sprawy przez sąd, który będzie nie tylko niezależny, bezstronny i niezawisły, ale również właściwy. Co więcej, przepisy określające właściwość sądu stanowią ciekawy przedmiot badań prawoznawczych. Nie dają się one bowiem łatwo zaklasyfikować jako przepisy materialnoprawne lub procesowe, a zarówno ich charakter, jak i płynące z tego konsekwencje są trudne do ustalenia.

Nadto znajdują one powszechne zastosowanie w praktyce sądowej. Z mających już kilka lat danych z 2017 roku wynika, że ok. 2–3% wszystkich spraw zarejestrowanych w sądach rejonowych w rep. C i Nc zakreślanych jest poprzez ich przekazanie do innego sądu⁶. Oznacza to przekazanie rocznie około 40 000 spraw w samych tylko wydziałach cywilnych sądów rejonowych⁷. Niezliczona jest zaś liczba spraw, w których sądy zastosowały przepisy dotyczące właściwości, co jednak skończyło się ustaleniem swej właściwości, nie zaś przekazaniem do innego sądu w wyniku jej braku.

Skoro więc przepisy określające właściwość są interesujące z badawczego punktu widzenia i mają bardzo szerokie zastosowanie w praktyce, wydawać by się mogło, że oczywiste jest, że zostały już przez doktrynę szeroko omówione. Tymczasem analiza dotychczasowego dorobku nauki polskiej w tym przedmiocie prowadzi do wniosku, że kompleksowego omówienia wskazanej tematyki nie sposób odnaleźć. Oczywiście zagadnienia poszczególnych przepisów dotyczących właściwości – czy też rozwiązania konkretnych problemów, które z ich stosowania wynikają – wielokrotnie podejmowane było w Polsce już od czasów dwu-

⁵ W art. 45 ust. 1 Konstytucji.

⁶ Dane na podstawie: P. Jadłowski, *Prorogatio fori tacita w procesie cywilnym*, Kraków 2018, s. 99–100, niepubl., dostępne w Archiwum Prac Uniwersytetu Jagiellońskiego, <https://www.ap.uj.edu.pl/diplomas/attachments/file/download/80575> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁷ Wskazać należy, że liczba ta może być obecnie jeszcze większa, albowiem od 2019 r., na mocy zm.k.p.c.2019, każdy rodzaj właściwości sąd na wstępnym etapie sprawy bada z urzędu.

Rozdział 1

NORMY OKREŚLAJĄCE WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU W SYSTEMIE NORM PRAWNYCH

1.1. Normy materialnoprawne a normy prawa procesowego cywilnego

Nauka prawa nie doczekała się jak dotąd jednolicie wypracowanej definicji prawa procesowego ani prawa materialnego¹. Pojęcia bowiem „procedura” czy „prawo procesowe” używać można w znaczeniach od bardzo szerokiego do niezwykle wąskiego. W rozumieniu szerokim procedurą będzie każda norma określająca tryb dokonywania prawnie doniosłych czynności konwencjonalnych². Takie znaczenie, z gruntu swojego zgodne z intuicjami lingwistycznymi, jest oczywiście nie do obrony na gruncie systemowym. W takim bowiem przypadku za prawo procesowe należałoby uznać np. art. 185 k.c., bowiem określa formę, w jakiej ma nastąpić przeniesienie własności nieruchomości, a więc niewątpliwie tryb dokonania czynności o niewątpliwie doniosłym z prawnego punktu widzenia znaczeniu. Tymczasem nie sposób mieć wątpliwości, że jest to przepis materialnoprawny, określa bowiem sposób zawiązania stosunku materialnoprawnego, zaś sankcja za jego naruszenie – nieważność rozumiana jako brak skutecznego dokonania

¹ W. Lang, *Prawo procesowe a prawo materialne. Wzajemne relacje* [w:] W. Czachórski (red.), *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa 2006, s. 427.

² W. Lang, *Prawo...*, s. 427.

przeniesienia własności rzeczy (art. 73 § 2 k.c.) – jest charakterystyczna dla norm prawa materialnego.

Dlatego też konieczne jest znaczne zawężenie pojęcia „prawa procesowego”. W tym zakresie za zdaniem do dalszej analizy uznać należy definicję prawa procesowego autorstwa Jerzego Wróblewskiego. Autor ten wskazał, że prawem procesowym jest zbiór norm regulujących procedury działania organów państwowych i innych podmiotów publicznych mających kompetencję do dokonywania aktów władczych, to jest do tworzenia i stosowania prawa³. Do definicji tej dodać należy – za Wiesławem Langiem⁴ – konstatację, że prawem procesowym jest nadto prawo normujące sposób zachowania się stron niebędących podmiotami publicznymi w postępowaniach, w których stronami są organy państwowe lub inne podmioty publiczne.

To ostatnie rozszerzenie wymaga jednak pewnego wyjaśnienia. Autor pominął bowiem – myśląc chyba kategoriami właściwymi dla procedury karnej przy formułowaniu definicji mającej znaczenie ogólne – jedną, zasadniczą kwestię. Otóż w postępowaniu cywilnym stronami postępowania przecież niekoniecznie muszą być podmioty publiczne. Przeciwnie, sytuacja ta jest raczej wyjątkiem niżli regułą, a gdy już występuje – odnosi się raczej do sfery *dominium*, a nie *imperium* owych podmiotów. Nie czyni to jednak przepisów regulujących działanie podmiotów w procesie (lub szerzej – postępowaniu) cywilnym przepisami nieprocesowymi. Z powyższego względu w nauce postępowania cywilnego proponuje się szerszą definicję, zakładającą, że przedmiotem regulacji prawa postępowania cywilnego są formy działania sądów i innych organów i występujących przed nimi stron i zainteresowanych osób przy rozpoznawaniu i rozstrzyganiu spraw cywilnych (Jerzy Jodłowski⁵).

³ J. Wróblewski, *Materialne i proceduralne aspekty prawa w teorii prawa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1990/XLV, s. 18.

⁴ W. Lang, *Prawo...*, s. 427.

⁵ J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007, s. 27.

Jak już zaznaczono powyżej, podział norm prawa cywilnego na materialnoprawne i procesowe, jakkolwiek dydaktycznie niezwykle przydatny, nie wyczerpuje wszystkich norm regulujących w taki czy inny sposób stosunki cywilnoprawne (rozumiane szeroko, analogicznie do pojęcia „sprawy cywilnej” w art. 1 k.p.c.) i sposoby rozstrzygania sporów wynikłych na ich tle. Zarówno w ustawach materialnoprawnych, jak i ustawie procesowej istnieją bowiem przepisy, które ani nie ustalają treści stosunków cywilnoprawnych i form dokonywania czynności o charakterze i skutkach materialnoprawnych (co pozwoliłoby uznać je za normy materialnoprawne), ani nie regulują przebiegu postępowania i form czynności o charakterze i skutkach procesowych (co pozwoliłoby, na gruncie przyjętej definicji, uznać je za normy procesowe). Z tego powodu trafnie już od lat zarzuca się ideę dychotomicznego podziału prawa na prawo materialne i formalne (procesowe)⁶, uznając ten, mający przecież doniosłe znaczenie prawnopoznawcze, podział za niewyczerpujący całości zagadnienia norm prawnych.

W szczególności do norm prawnych niedających się zaklasyfikować jako materialnoprawne ani formalnoprawne zaliczyć można normy ustrojowe i kompetencyjne (te dwie kategorie wyróżniane są przede wszystkim na gruncie prawa administracyjnego, jednakowoż – jak zostanie wykazane poniżej – również w prawie cywilnym odnaleźć można normy o takim charakterze), jak również normy jurysdykcyjne (te ostatnie są już specyficzne dla prawa cywilnego). Istota tych norm zostanie zaprezentowana jedynie w takim zakresie, w jakim będzie ona przydatna dla umiejscowienia norm określających właściwość sądu w systemie norm prawnych. Bardziej szczegółowe rozważania na ich temat, obejmujące wszystkie spory definicyjne i aplikacyjne, stanowią domenę teorii prawa i teoretycznej części prawa administracyjnego, nie zaś prawa procesowego cywilnego.

⁶ Kwestia ta zostanie bardziej szczegółowo rozwinięta poniżej, przy okazji omawiania norm jurysdykcyjnych.

1.1.1. Normy ustrojowe

Pierwszą z wymienionych powyżej kategorii norm prawnych niemieszczących się w podziale na prawo materialne i procesowe stanowią normy ustrojowe. Kategoria ta została wyróżniona tradycyjnie na gruncie prawa administracyjnego, ale i tam nie jest pojmowana jednolicie, nieraz w ogóle nie przyznaje się jej miana części prawa administracyjnego⁷. Jako część prawa administracyjnego została ona inkorporowana w nauce polskiej głównie za sprawą Waława Dawidowicza, który do norm ustrojowych zaliczył: przepisy tworzące podmioty administracji, określające strukturę organizacyjną, zakres działania i im podobne⁸.

Definicje prawa ustrojowego (jako zbioru norm ustrojowych, gdyż to o nich mowa) w nauce polskiej są bardzo niejednolite⁹. Nie wchodząc w tym zakresie w bardziej szczegółowe polemiki, gdyż są one zbędne na potrzeby niniejszego opracowania i wykraczają poza zakres nauki prawa postępowania cywilnego, wskazać należy, że za prawo ustrojowe powinno być w dużym skrócie uznane prawo regulujące elementy władzy publicznej jako organizacji¹⁰. Normami ustrojowymi na gruncie prawa administracyjnego będą więc te normy, które regulują wewnętrzne relacje pomiędzy organami władzy publicznej, a więc ich adresatami będą organy władzy publicznej i nie będą one miały ani charakteru materialnego (gdyż nie kreują praw i obowiązków administracyjnoprawnych)

⁷ Świetne i szczegółowe rozważania w tym zakresie, znacznie wykraczające poza potrzeby podręcznika akademickiego, prowadzi Z. Niewiadomski [w:] Z. Niewiadomski (red.), *Prawo administracyjne*, Warszawa 2013, s. 108–110. Na brak odrębności norm ustrojowych i uznanie ich za część prawa procesowego wskazuje przede wszystkim sądownictwo administracyjne; zob. np. wyrok NSA z 23.11.2004 r., GSK 899/04, ON-SAiWSA 2005/5, poz. 99.

⁸ W. Dawidowicz, *Wstęp do nauk prawno-administracyjnych*, Warszawa 1974, s. 108–109.

⁹ Szczegółowe rozważania definicyjne, przytaczające poglądy wielu autorów nauki polskiej i zagranicznej prowadzi Z. Duniewska [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego*, t. I, *Instytucje prawa administracyjnego*, Warszawa 2015, s. 145–147.

¹⁰ J. Boć, *Prawo administracyjne*, Wrocław 2007, s. 36.

ani „procesowego”¹¹ (gdyż nie regulują sposobu postępowania dążącego do urzeczywistnienia norm materialnoprawnych).

W nauce postępowania cywilnego pojęcie i zakres prawa ustrojowego nie znajdują obecnie szerszego zainteresowania, z przyczyn – jak się wydaje – analogicznych do tych wskazanych przez Zygmunta Niewiadomskiego w stosunku do prawa administracyjnego¹². Uznaje się je, z uwagi na konstytucyjne źródła funkcjonowania sądownictwa, za część prawa konstytucyjnego (państwowego), dziedziny odrębnej od prawa cywilnego materialnego i procesowego. W ramach zaś prawa państwowego wyróżnia się subdyscyplinę prawa ustroju organów ochrony prawnej, która to ma wyczerpująco omawiać zagadnienia ustrojowe w zakresie organów postępowania cywilnego i brak jest potrzeby zajmowania się tymi zagadnieniami na gruncie nauki prawa procesowego.

Nie oznacza to jednak, że nauka prawa postępowania cywilnego ignoruje istnienie norm ustrojowych. Bardzo interesujące podejście do ich struktury i miejsca w systemie prawa prezentował Zbigniew Resich. Otóż dokonał on wyodrębnienia pojęcia „prawa sądowego” w rozumieniu szerokim, do którego to prawa zaliczył całokształt regulacji dotyczących funkcjonowania sądownictwa¹³. W ramach owej szerokiej dyscypliny wyróżnił normy o charakterze ustrojowym (prawo sądowe ustrojowe), wspólne dla wszystkich postępowań sądowych i regulujące zagadnienia organizacji i zadań sądów oraz normy o charakterze procesowym (prawo postępowania sądowego), które to dopiero podzielić należy na te regulujące postępowanie karne i postępowanie cywilne. Kryterium podziału pomiędzy wskazanymi normami Resich widzi w tym, że te pierwsze (ustrojowe) mają charakter statyczny, zaś drugie (procesowe) – dynamiczny. Ten ostatni pogląd jest chyba jednak zbyt daleko idący, gdy weźmie się pod uwagę, że w nauce samego już prawa procesowego

¹¹ Słowa „procesowe” należy tutaj użyć z dużą ostrożnością, albowiem w prawie administracyjnym trudno mówić o procesie (gdyż jest to postępowanie niesądowe), a więc i o prawie procesowym. Częściej spotykanym terminem będzie po prostu „prawo postępowania administracyjnego”; zob. Z. Duniewska [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System...*, s. 142.

¹² Z. Niewiadomski, *Prawo...*, s. 108.

¹³ Z. Resich, *Nauka o organach ochrony prawnej*, Warszawa 1973, s. 5–6.

Zagadnienie właściwości sądu ma kluczowe znaczenie dla organizacji wymiaru sprawiedliwości i gwarancji prawa do sądu, szczególnie w kontekście sprawiedliwego podziału spraw między jednostki organizacyjne sądów. Nieprawidłowy podział może prowadzić do przeciążenia sądów i naruszenia prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Książka przedstawia analizę norm określających właściwość sądu cywilnego i ich miejsce w strukturze prawa postępowania cywilnego. Szczegółowo omówiono w niej m.in:

- zasady postępowania cywilnego o istotnym znaczeniu dla norm określających właściwość sądu,
- kryteria właściwości rzeczowej w obecnym stanie prawnym,
- kryteria i etapy określania sądu właściwego miejscowo,
- kwestię orzekania przez sąd o swojej właściwości.

Książka stanowi także przewodnik po zagadnieniach dotyczących właściwości sądu w procesie cywilnym. Może być pomocna w rozwiązywaniu problemów związanych z wyborem sądu właściwego do rozstrzygnięcia sporów w konkretnych sprawach pojawiających się w obrocie prawnym.

Publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla pełnomocników zawodowych oraz orzeczników: sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych w wydziałach cywilnych, gospodarczych, rodzinnych i nieletnich oraz pracy i ubezpieczeń społecznych.

Przemysław Jadłowski – doktor nauk prawnych, asystent w Katedrze Postępowania Cywilnego I Uniwersytetu Łódzkiego; asesor sądowy w Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie; autor wielu publikacji z zakresu prawa cywilnego, postępowania cywilnego i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień postępowania egzekucyjnego, prawa konsumenckiego i zagadnień właściwości sądu oraz struktury jednostek organizacyjnych sądownictwa.



9788383908175 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8390-817-5



9 788383 908175

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL